

Ο τίτλος

1. Η κτητική αντωνυμία υποδηλώνει τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα του έργου: της μητρός **μου**.
2. Έχει τη μορφή αινίγματος και διαφαίνεται ότι ένα παιδί θα αναφερθεί σε κάτι πολύ βαρύ που σχετίζεται με τη μητέρα του.
3. Κινητοποιεί την περιέργεια του αναγνώστη και το ενδιαφέρον του για την εξέλιξη της αφήγησης.
4. Δημιουργείται απορία σχετικά με τη διάθεση του αφηγητή προς τη μητέρα (επικρίνει, κατανοεί...)

Α' «Άλλην ἀδελφὴν δὲν εἶχομεν... καὶ ἐκράτησε μόνον ἐμὲ πλησίον τῆς.(σ. 125-131)

- Ο αφηγητής είναι δραματοποιημένος (παρὼν μέσα στην αφήγηση), βλέπει από εσωτερική οπτική γωνία (αφήγηση με εσωτερική εστίαση: τα γεγονότα δίνονται ὅπως τα εκλάμβανε η παιδική συνείδηση του αφηγητή). Ο αφηγητής δεν αυτονομείται από την οικογένεια.
- Αφήγηση σε α' πληθυντικό και σε χρόνο παρατατικό, που δείχνει επαναληπτικότητα και διάρκεια.
- Παρουσίαση της οικογένειας-κεντρικό πρόσωπο η Αννιώ.

1. Η αδυναμία της μητέρας προς την Αννιώ

Από την αρχή του διηγήματος δίνονται παραδείγματα από την καθημερινή ζωή της οικογένειας του αφηγητή, τα οποία καταδεικνύουν την ιδιαίτερη στοργή που έδειχνε η χήρα μητέρα του προς την κόρη της οικογένειας.

2. Δικαιολόγηση της αδυναμίας αυτής

α. η Αννιώ ήταν η μοναχοκόρη της οικογένειας

β. ήταν άρρωστη («καχεκτική και φιλάσθενος»).

γ. η συμπεριφορά της μητέρας ήταν επιβεβλημένη από τις αντικειμενικές συνθήκες και ὄχι προϊόν διακρίσεων «Ἄλλ' ἡμεῖς ἐγνωρίζομεν, ὅτι ἡ ἐυδόμυχος τῆς μητρός ἡμῶν στοργὴ διετέλει ἀδέκαστος καὶ ἴση πρὸς ὅλα τῆς τὰ τέκνα».

3. Βασικό αφηγηματικό μοτίβο μέσω του οποίου προωθείται η δράση

Η μακροχρόνια αρρώστια της Αννιώσ και η συνεκτική επιδείνωση της υγείας της: μέσα από αυτό εξελίσσεται η υπόθεση και διαγράφονται καθαρότερα οι χαρακτήρες.

Η σταδιακή επιδείνωση της ασθένειας και οι αντίστοιχες αντιδράσεις της μητέρας δίνονται με τις ακόλουθες φράσεις:

Ἐν τούτοις ἡ ἀσθένεια τῆς Ἀννιώσ ὅλουεν ἐδεινοῦτο καὶ ὅλουεν περισσότερου συνεκεντροῦντο περὶ αὐτὴν τῆς μητρός μας αἱ φροντίδες.(126)

Ἡ κατάστασις τῆς Ἀννιώσ ἔβαινεν ἀργὰ μὲν καὶ ἀπαρατηρήτως, ἀλλ' ὅλουεν ἐπὶ τὰ χεῖρω. Καὶ ἡ παράτασις αὕτη τῆς ἀορίστου καχεξίας ἔκαμνε τὴν μητέρα μας ἄλλην ἐξ ἄλλης. (127)

Ἡ κατάστασις τῆς ἀσθενοῦς ἐδεινοῦτο. Ἡ μητρικὴ στοργὴ ἐνίκησεν τὸν φόβον τῆς ἀμαρτίας. (128)

Τὸ παιδίον ἐχειροτέρευεν ἀδιακόπως, καὶ ἡ μήτηρ μας ἐγίνετο ὅλουεν ἀγνώριστος. Ἐνόμιζες, ὅτι ἐλησμόνησε πῶς εἶχε καὶ ἄλλα τέκνα. (128)

Πλὴν ὅλα, ὅλα ταῦτα ἀπέβαινον ἀνωφελῆ. Ἡ ἀσθένεια τῆς πτωχῆς μας ἀδελφῆς ἦτον ἀνίατος.... Ἡ μήτηρ μου ἐσήκωσε τὸ μαραμένον κοράσιον εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. (129)

Ρόλος αφηγηματικού μοτίβου:

- από άποψη τεχνικής συντελεῖ στη χρονική μετάβαση στην επόμενη φάση της ασθένειας.
- από πλευράς περιεχομένου τονίζει την εντατικοποίηση των φροντίδων της μητέρας προς την Αννιώ και την αυξανόμενη αδιαφορία της προς τα αγόρια.

Οι προσπάθειες της μητέρας για τη θεραπεία της Αννιώς:

Εμπειρία, επιστήμη, θρησκεία – ο ιερέας διαβάζει εξορκισμό, μαγικά μέσα, τάματα- λαμπάδες και λωρίδα από το φόρεμα της Αννιώς σε θαυματουργό τόπο, μεταφορά του κοριτσιού στην εκκλησία.

4. Τα συναισθήματα των αναγνωστών

Θλίψη για το βασανισμένο παιδί, αγωνία για την εξέλιξη της ασθένειας, συμπάθεια για τη μάνα.

5. Χαρακτήρας Αννιώς.

Καλοσυνάτη, καλόβολη, αγαπά υπερβολικά όλα τα αδέρφια της. Την αγάπη της προς αυτά την εκδηλώνει έμπρακτα όταν τους προσφέρει κρυφά από τη μητέρα τα «αρρωστικά» που της έφερναν, αλλά και στην εκκλησία, όταν αρνείται να κάνει διακρίσεις στα αδέρφια της. Παρά την αρρώστια και την υπερβολική φροντίδα της μητέρας η Αννιώ δεν φέρεται εγωιστικά, αλλά αντιμετωπίζει την κατάσταση της ώριμα και υπομονετικά.

6. Οι σχέσεις των προσώπων

«Ἦτον ἡ καϊδεμμένη τῆς μικρᾶς ἡμῶν οικογενείας καὶ τὴν ἠγαπῶμεν ὅλοι. Ἀλλ' ἀπ' ὅλους περισσότερο τὴν ἠγάπα ἡ μήτηρ μας». (125)

Τα αγόρια αγαπούν και συμπονούν την αδελφή τους.

Η Αννιώ αγαπάει τα αδέρφια της.

Η μητέρα είναι αδιάφορη προς τα αγόρια.

Η μητέρα δίνει όλη την αγάπη και τη στοργή της στην Αννιώ, είναι η καϊδεμμένη της.

Η συμπεριφορά της μητέρας αξιολογείται από τα παιδιά ως φαινομενική («εξωτερικαί εκδηλώσεις») και δικαιολογείται από το γεγονός ότι η Αννιώ είναι μοναχοκόρη. Μάλιστα ο αφηγητής με παιδική αφέλεια σημειώνει: *«Ἄλλ' ἡμεῖς ἐγνωρίζομεν, ὅτι ἡ ἐνδόμυχος τῆς μητρὸς ἡμῶν στοργὴ διετέλει ἀδέκαστος καὶ ἴση πρὸς ὅλα τῆς τὰ τέκνα»*. Ο αφηγητής ωραιοποιεί την οικογενειακή του κατάσταση και θέλει να αποπέμψει την ενοχή του.

7. Τα αντιθετικά ζεύγη, τα οποία ο αφηγητής ξεκαθαρίζει από την αρχή: ενικός – πληθυντικός, κορίτσι – αγόρια, νεκρός πατέρας – ζωντανοί, η πρόθεση της μάνας – οι πράξεις της, οι γνώσεις – οι απορίες.

8. Το επεισόδιο με τον ψευτογιατρό

Κωμικό στοιχείο που απαλύνει κάπως τη βαριά ατμόσφαιρα του θανάτου.

Ειρωνεία σε δύο σημεία: «Καὶ φαίνεται, ὅτι δὲν ἐψεύδετο».

«Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο δυστυχῶς λίαν ἀληθές. ». (Αφηγητής της ώριμης ηλικίας).

7. Οι λαϊκές αντιλήψεις για τις μακροχρόνιες ασθένειες.

8. Συμβιβασμός θρησκείας και δεισιδαιμονίας.

10. Ο οικογενειακός και κοινωνικός ρόλος της γυναίκας.

Β' ενότητα: Ένθυμοῦμαι ἀκόμη ὅποιαν ἐντύπωσιν...Τὸ καϋμένο μας τὸ Ἀννιῶ! ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὰ βάσανά του! (131-138)

- Αλλαγή στο χώρο και στις σχέσεις ανάμεσα στα πρόσωπα.
- Αφηγητής- πρωταγωνιστής: ανακαλεί σε α' ενικό την πρώτη εφιαλτική νύχτα στην εκκλησία (δραματοποιημένος, εσωτερική εστίαση).
- Κυριαρχεί ο αόριστος: μοναδικό γεγονός.

1. Η αντίθεση ανοικτού / κλειστού χώρου.

Στο διήγημα παρουσιάζεται αντίθεση ανοικτού / κλειστού χώρου.

Ο κλειστός χώρος βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το δράμα. Εγγράφεται στη συνείδηση του αφηγητή ως χώρος δυσάρεστων γεγονότων:

α) το σπίτι: επιδείνωση ασθένειας, θάνατος Αννιώς, μοιρολόγι μάνας, επίκληση νεκρού πατέρα, θάνατος πρώτου κοριτσιού.

β) η εκκλησία: εφιαλτικές εικόνες: ψευδαισθήσεις, παραισθήσεις, προσευχή μάνας.

Ο ανοικτός χώρος συνδέεται με ευχάριστα γεγονότα: γλέντι γάμου, πομπή υιοθεσίας, σωτηρία Γιωργή στο ποτάμι.

2. Η ατμόσφαιρα της εκκλησίας και τα συναισθήματα του αφηγητή.

Ατμόσφαιρα: μυστηριακό, υποβλητικό περιβάλλον. Φως λιγοστό που έτρεμε. Συναισθηματική φόρτιση του αφηγητή λόγω της επιδείνωσης της ασθένειας της Αννιώς. Ψευδαισθηση, παραίσθηση.

Συναισθήματα: φόβος, τρόμος (*«Και τρέμων εκ φρίκης»*).

3. Ο χαρακτήρας του Γιωργή.

Υπομονετικά προσέφερε τις υπηρεσίες του στην εκκλησία καταπολεμώντας τους φόβους του, γιατί θέλει να βρίσκεται κοντά στην Αννιώ (αγάπη αφηγητή προς την αδελφή του).

4. Η προσευχή της μητέρας και η αντίδραση του παιδιού. (133-4)

Αντίδραση Γιωργή: βουητό στα αυτιά, φεύγει τρέχοντας, κραυγές, τρίζουν τα δόντια του, σιγά – σιγά επανέρχεται η ψυχραιμία του, συλλογίζεται με διάθεση αυτοκριτικής: *«Προσεπάθησα να ένθυμηθῶ μήπως ἤς ἔπταισα ποτέ, μήπως τὴν ἀδίκησα, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην»* (αναδρομική αφήγηση), επικρίνει τη μητέρα και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι: *«Ἄπεναντίας εὔρισκον, ὅτι ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη αὐτὴ ἡ ἀδελφὴ μας, ἐγὼ, ὅχι μόνον δὲν ἠγαπήθην, ὅπως θὰ τὸ ἐπεθύμουν, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ παρηγκωνιζόμεν ὅλον ἐν περισσότερον»*. Κλαίει παραπονεμένος για την έλλειψη αγάπης από τη μητέρα *«Ὡ! εἶπον, ἡ μητέρα μου δὲν με ἀγαπᾶ καὶ δὲν με θέλει!»*. Αποφασίζει να πάψει να βοηθά τη μητέρα του.

Συναισθήματα: φρίκη, τρόμος, πανικός, πικρία, παράπονο, ζήλεια. Ο Γιωργής αισθάνεται απόρριψη από την ίδια του τη μητέρα. Ταυτόχρονα αισθάνεται ενοχή που πηγάζει από τη σύγκρουση ανάμεσα στην αγάπη για την αδελφή του και την πίκρα για τη στέρηση της μητρικής στοργής.

5. Οι αντιλήψεις της μητέρας σχετικά με τον Θεό.

Σχέση «δούναι και λαβείν», σχέση ιδιοτέλειας.

6. Η σχέση μητέρας – γιού μετά την επιστροφή στο σπίτι.

Αλλαγή στη συμπεριφορά της μητέρας προς το παιδί: χάρδια, τρυφερότητα. Ο Γιωργής συνεχίζει να φοβάται, είναι σκληρός και εκδικητικός.

7. Το μοιρολόγι του πατέρα- ο γύφτος/συνθέτης του μοιρολογιού (αναδρομική αφήγηση)

Η περιγραφή γίνεται με πολλές λεπτομέρειες: επιβράδυνση της αφήγησης, αποφόρτιση του κλίματος. (134-6)

Επίθετα: *ήλιοκαῖης ρακένδυτος*: γενική περιγραφή/ εντύπωση
μαύρην καὶ λιγδεράν κόμην, τοὺς μικροὺς καὶ φλογεροὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τ' ἀνοικτὰ καὶ τριχωμένα στήθη: εντυπωσιακά σωματικά χαρακτηριστικά
ψάλτης, ραψωδός: η τέχνη του

Γύφτος, Ἀθίγγανος, Κασιβελος: η καταγωγή του

Η ποικιλία επιθέτων τονίζει τη ζωηρή εντύπωση που είχε κάνει στο παιδί αυτός ο άνθρωπος και υποδεικνύει τη φροντίδα του συγγραφέα να αξιοποιήσει το λεκτικό μας πλούτο και να αποφύγει επαναλήψεις.

Η σύνθεση μοιρολογίων είναι γνωστή. Η περίπτωση όμως του Γύφτου που αναφέρει ο αφηγητής είναι ξεχωριστή, διότι:

α. Ο συνθέτης του μοιρολογιού είναι άντρας

β. Το μοιρολόι το συνθέτει όχι την ημέρα της κηδείας, αλλά αργότερα

γ. Δεν το τραγουδά ο ίδιος, αλλά το διδάσκει στην χήρα για να το τραγουδά εκείνη όταν θυμάται τον σύζυγό της.

8. Το δρώμενο και το ξεψύχισμα της Αννιώς. (136-8)

Έσχατο μέσο για τη σωτηρία της Αννιώς: ανακάλημα ψυχής νεκρού πατέρα.

Ατμόσφαιρα θρησκευτικής ευλάβειας, δεισιδαιμονίες, καθορισμένο τελετουργικό, λατρεία και θεοποίηση των νεκρών.

Το τέλος της Αννιώς δίνεται λιτά, απλά και διακριτικά, χωρίς μελοδραματισμούς.

Η φράση: *Ἐπειτα ἐρρόφησεν ὀλίγας σταγόνας ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἔμελλε τῷ ὄντι νὰ τῇ ἰατρεύσει.*(137)

α. κυριολεκτικά: πρόσκαιρη βελτίωση (παιδική συνείδηση αφηγητή)

β. ειρωνικά: στηλιτεύει την αναποτελεσματικότητα τέτοιων μέσων ίασης (ώριμος αφηγητής)

γ. μεταφορικά: ιατρεύω= απαλλάσσω (ώριμος αφηγητής)

9. Στοιχεία που προοικονομούν το θάνατο της Αννιώς.

• *ἐβάλθηκες νὰ μοῦ πάρῃς τὸ παιδί, γιὰ νὰ μὲ τιμωρήσῃς.* (133)

• *Ἦτο τὸ μοιρολόγι τοῦ πατρός μας. Πρὶν ἀσθενήσῃ ἡ Ἀννιώ, τὸ ἔψαλλε πολὺ συχνὰ, ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀσθένησε, τὸ ἤκουον διὰ πρώτην φορὰν... φορτωθεῖς τὰ χάλκινά του σκεύη ἐξῆλθε τῆς αὐλῆς μας.* (134)

• Η αναφορά στο θάνατο του πατέρα και το δρώμενο. (136-8)

• Η επίκληση στην ψυχή του νεκρού. (136)

• *ὦ! εἶπον, ἀπέθανε τὸ καῦμένο τὸ Ἀννιῶ μας!* (136)

10. Εξωπραγματικά και μαγικά στοιχεία και ο ρόλος τους.

• Ψευδαισθήσεις, παραισθήσεις Γιωργή στην εκκλησία. Προετοιμάζουν το κλίμα για την κορύφωση του δράματος με το άκουσμα της προσευχής.

• Η προσπάθεια εκδίωξης των δαιμονίων κατά τη λειτουργία. Αποτελεί την έσχατη προσπάθεια για να σωθεί η Αννιώ. Ακολουθεί η επιστροφή στο σπίτι όπου θα εκτυλιχθεί το τελευταίο μέρος του δράματος.

• Το δρώμενο με την επίκληση της ψυχής του πατέρα. Προοικονομεί το θάνατο της Αννιώς.

11. Λαογραφικά στοιχεία Α' και Β' ενότητας.

Λαϊκή λατρεία (σαράντα ήμερονύκτια, δαιμόνια...), δεισιδαιμονίες, προλήψεις, μαγικά στοιχεία, αντιλήψεις για τη θεραπεία μακροχρόνιων ασθενειών...

• σελ.126 *«Αφ' ὅτου... κατὰ μέρος»: θέση της γυναίκας»*

• σελ.127-8 *«Πᾶσα νόσος... μεταμορφωμένος»: λαϊκές αντιλήψεις για το "εξωτικόν»*

- σελ.129 «Πότε ἐπήγαυε ... το ἀνάστημα»: αντιλήψεις για την αντιμετώπιση και τη θεραπεία ασθενειών.
- σελ.129 «Ἐπρεπε λοιπόν ... κατησχυμένον»: αντιλήψεις περί δαιμονίων, μαγικού αριθμού 40 κ.ά.
- σελ.132 «Κατά τήν λειτουργίαν ... τοῦ Ἐχθροῦ...»: θρησκευτικά δρώμενα κατά την παραμονή ασθενούς στην εκκλησία.
- σελ.134 «Ἦτο τό ... αὐτοσχεδίως»: στοιχεία σχετικά με τα μοιρολόγια.
- σελ.135 τρόπος ένδυσης (καλύπτρα, σαλβάρι), λαϊκή αρχιτεκτονική (αυλόπορτα, ανώγι), σκεύη (γανωμένα χάλκινα σκεύη), φιλοξενία.
- σελ.136-7 «Μετά τινας στιγμάς ... νά πῶ»: αντιλήψεις για τη ζωή, το θάνατο, την ψυχή.

12. Αναδρομικές αφηγήσεις.

- *Ἐνθυμήθην τότε, καὶ μοῖ ἐφάνη ὅτι ἐνόησα, διαὶ ὁ πατήρ μου ἐσυνείθιζε νὰ μὲ ὀνομάζῃ τὸ ἀδικημένο του. Καὶ μὲ ἐπῆρε τὸ παράπονον καὶ ἤρχησα νὰ κλαίω. σ. 133-4*
- *Ἦτο τὸ μοιρολόγι τοῦ πατρός μας. Πρὶν ἀσθενήσῃ ἡ Ἄννῳ, τὸ ἔβαλλε πολὺ συχνὰ, ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀσθένησε, τὸ ἤκουον διὰ πρώτην φοράν... φορτωθεὶς τὰ χάλκινα του σκεύη ἐξῆλθε τῆς αὐλῆς μας. σ.134-136*
- *Τότε μοῦ ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν ὅτι καὶ ἄλλοτε μᾶς ἐπότιζεν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σκεύους, εὐθὺς ὡς ἐξυπνοῦμεν. Καὶ ἐνθυμήθην, ὅτι ὁσάκις ἔκαμνε τοῦτο ἡ μήτηρ μας, ἦτο καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ζωηρὰ καὶ περιχαρὴς, ὡς ἐὰν εἶχεν ἀπολαῦσει μεγάλην τινὰ πλὴν μουσικὴν εὐδαιμονίαν. σ. 137*

Γ' ενότητα: «Πολλοὶ εἶχον κατηγορήσει τὴν μητέρα μου... Δὲν παρήλθε πολὺς καιρὸς καὶ ἀπρηχόμεν εἰς τὰ ξένα» (138-143)

- Πρωτοπρόσωπη αφήγηση, ομοδιηγητικός αφηγητής, εσωτερική εστίαση. Στην ενότητα αυτή η εστίαση είναι διευρυμένη εσωτερική (τείνει προς τη μηδενική), όταν ο αφηγητής αναφέρεται σε γεγονότα στα οποία δεν ήταν παρών, όπως τη σύγκρουση μητέρας –γιων για τη δεύτερη υιοθεσία (141-2). Στην περίπτωση αυτή ο αφηγητής παρουσιάζει σκηνές που δεν έζησε ο ίδιος, για να μην υπάρχουν κενά στην αφήγηση. Πρόκειται για μεταγενέστερη γνώση του αφηγητή που αποκτήθηκε από έμμεσες μαρτυρίες.

1. Η αντίδραση της μητέρας μετά το θάνατο της Αννίως. (138)

Έντονες και παράφορες εκδηλώσεις («σπαραξικαρδίους της θρήνου»), ψυχική κατάρρευση, παθητικότητα, παντελής αδιαφορία για τα παιδιά της. Αφύπνιση της μητέρας λόγω της οικονομικής καταστροφής της οικογένειας. Το νέο πρόσωπο της μητέρας: δραστηριοποιείται, εργάζεται σκληρά για να θρέψει τα παιδιά της («Ἐπὶ πολὺ χρόνον μᾶς διέτρεφε διὰ τοῦ ἰδρωτός τοῦ προσώπου της»). Οργάνωση της οικογένειας.

2. Οι υιοθεσίες (139-142)

Πρώτη υιοθεσία (ο αφηγητής είναι αυτόπτης μάρτυρας): καθορισμένο τελεουργικό, θρησκευτικό και λαϊκό δρώμενο. Πρόσωπα και συναισθήματα των προσώπων.

Η προσήλωση της μητέρας στο υιοθετημένο κορίτσι.

Ο χαρακτήρας της υιοθετημένης κόρης.

Συμπύκνωση/σύνοψη του χρόνου, σ. 141: *Πρὶν δὲ κατορθώσω νὰ ἐπιστρέψω, τὸ ξένου κοράσιον ἠύξῃθη, ἀνετράφη, ἐπροικίσθη καὶ ὑπανδρεύθη, ὡς ἐὰν ἦτον ἀληθῶς μέλος τῆς οἰκογενείας μας.*

Δεύτερη υιοθεσία (ο αφηγητής δεν είναι παρών): η δυσφορία αδελφών του αφηγητή και η αντίδρασή τους, η οποία προοικονομεί την επάνοδο του Γιωργή από την ξενιτιά.

3. Η σκηνή στο ποτάμι (αναδρομική αφήγηση)

Αφορμή για την αναδρομή: η υπόσχεση του Γιωργή.

Προεξαγγέλεται με τη φράση «*Καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην τὴν εἶχον δώσει ἀληθῶς, ἀλλὰ πολὺ προώτερα*» (142). Εισάγεται με τη φράση «*Ἦτο καθ' ἣν ἐποχήν...*» και κλείνει κυκλικά με την αναφορά της υπόσχεσης.

Λειτουργία αναδρομικής αφήγησης:

- Η μητέρα εξιλεώνεται στα μάτια του αναγνώστη
- Ο αφηγητής λυτρώνεται από την αγωνία αν η μητέρα τον αγαπά. Η πράξη αυτοθυσίας της μητέρας αίρει τις αμφιβολίες του Γιωργή για την αγάπη της μάνας του, τις οποίες δημιούργησε η προσευχή του παρελθόντος.
- Η σχέση μητέρας -γιου αποκαθίσταται μερικώς.
- Αποκαλύπτονται νέες πλευρές του χαρακτήρα της μητέρας
- Παρουσιάζει τις δύσκολες συνθήκες εργασίας της μητέρας
- Αναδεικνύει την παρατηρητικότητα του αφηγητή και τη γνώση του για τη φύση
- Καταδεικνύει την αφηγηματική και περιγραφική δεινότητα του συγγραφέα

4. Αναδρομικές αφηγήσεις

- *Πολλοὶ εἶχον κατηγορήσει τὴν μητέρα μου, ὅτι ἐνῶ αἱ ξένοι γυναῖκες ἐθρήνουν μεγαλοφώνως ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρός μου, ἐκείνη μόνη ἔχυνεν ἄφθονα, πλην σιγηλὰ δάκρυα. (138)*
- *Ἡ χρηματικὴ μας περιουσία κατηναλώθη εἰς ἰατροὺς καὶ ἰατρικὰ. ...ἐξηντλήθησαν καὶ αἱ προμήθειαι τῶν ζωοτροφιῶν μας καὶ ἡμεῖς δὲν εἴχομεν πλέον πόθεν νὰ ζήσωμεν. (138-9)*
- *Ἦτο καθ' ἣν ἐποχήν... Ἄμ' θρέψε δὰ πρῶτα τὸν ἑαυτὸ σου καὶ ὕστερα βλέπουμε. (142-3)*

Δ' ενότητα: «Ἡ μήτηρ βεβαίως οὐδ' ἐσημείωσε ... ἀλλ' ἰσχυροῦ τινος φόβου» (143-147)

- Πρωτοπρόσωπη αφήγηση, ομοδιηγητικός αφηγητής, εσωτερική εστίαση.
  1. Η αναχώρηση του Γιωργή και η υπόσχεση.
  2. Εικόνες που αισθητοποιούν τις πικρίες της μητέρας για τον ξενιτεμένο γιο και τα συναισθήματά της: (144)
- *Ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρεμόνευεν εἰς τοὺς δρόμους, ἐρωτῶσα τοὺς διαβάτας μὴ μὲ εἶδον πουθενὰ.*
- *Ἀλλὰ μετ' ὀλίγου ἐκλείετο περίτρομος εἰς τὸ εἰκουοστάσιόν μας, καὶ προσήχετο δακρυρροοῦσα πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὲ φωτίσῃ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων μου.*
- *Ἀλλὰ μετ' ὀλίγου ἐξήρχετο εἰς τοὺς δρόμους... ὅπως τὰ εὔρω ἐγὼ εἰς τὰ ξένα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἄλλων.*

Συναισθήματα μητέρας: ἐκπληξη, αγωνία, ανησυχία, φόβος μήπως οι φήμες για την τύχη του παιδιού της είναι αλήθεια, απόγνωση καθώς προσπαθεί να

μάθει νέα του. Τα συναισθήματα αυτά αποδεικνύουν την αγάπη της μητέρας και την προσπάθειά της να υπερασπιστεί την υπόληψή του. Έτσι η σύγκρουση των δύο προσώπων θα είναι εντονότερη, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η μητέρα στην αποκάλυψη του αμαρτήματός της.

Ο χρόνος απουσίας του Γιωργή στα ξένα αναφέρεται με λίγα λόγια (σύνοψη χρόνου).

3. Η επιστροφή του Γιωργή, τα συναισθήματά του για την υιοθετημένη αδελφή- Το πρότυπο της ιδανικής γυναίκας. (145)

Απογοήτευση και αντιπάθεια λόγω της εξωτερικής εμφάνισης, του χαρακτήρα και του πνευματικού επιπέδου του κοριτσιού. Η στάση του Γιωργή λειτουργεί ως προς την οικονομία του έργου, καθώς ωθεί τη μητέρα στην εξομολόγηση του αμαρτήματος.

Το πρότυπο της ιδανικής γυναίκας (επιβράδυνση): *«μίαν ἀδελφήν, τῆς ὁποίας ἡ φαιδρὰ μορφή κ' αἰ συμπαθητικαὶ φρονιῦδες νὰ ἐξορίσουν ἀπὸ τῆς καρδίας μου τὴν ἐκ τῆς μονώσεως μελαγχολίαν, καὶ νὰ ἐξαλείψουν ἀπὸ τῆς μνήμης μου τὰς κακοπαθείας ὅσας ὑπέστην ἐν τῇ ξένη», «τὴν ἐφантаζόμην ὡραίαν καὶ συμπαθητικὴν, ἀνεπτυγμένην καὶ ἔξυπνον, μὲ γράμματα, μὲ χειροτεχνήματα, μὲ ὅλας ἐν γένει τὰς ἀρετὰς ὅσας εἶχον αἱ κόραι τῶν χωρῶν, ὅπου ἔζων μέχρι τότε», «Ἐνα εὖμορφο κορίτσι, ἕνα ἔξυπνο, ποὺ νὰ στολίση μίαν ἡμέρα τὸ σπίτι μας». (145)*

4. Τα συναισθήματα της μητέρας στο διάλογο με τον Γιωργή (145-7)

Ἐκπληξη, πόνος, θλίψη, απελπισία, νιώθει προδομένη, επιχειρηματολογεί στοχεύοντας στη συναισθηματική διέγερση του Γιωργή, λυγίζει ψυχικά και αποκαλύπτει το φοβερό μυστικό της.

5. Αισθήματα ενοχής του αφηγητή προς τη μητέρα

- *Καὶ δὲν ἐφантаζόμην, ὁποῖαι φοβεραὶ περιπέτεια μὲ περιέμενον καὶ πόσας πικρίας ἔμελλον ἀκόμη νὰ ποτίσω τὴν μητέρα μου διὰ τῆς ξενιτείας ἐκείνης, δι' ἧς ἤλπιζον νὰ τὴν ἀνακουφίσω. (144)*
- *Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὄχι μόνον βοήθειαν, ἀλλ' οὐδὲ μίαν ἐπιστολὴν κατώρθωσα νὰ τῇ στείλω. (144)*
- *Ἐπερίμενε προκλητικῶς τὴν ἀπάντησίν μου. Ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐτόλμησα νὰ προφέρω λέξιν. (146)*
- *Καὶ λαβῶν ἐφίλησα τὴν παγερᾶν αὐτῆς χεῖρα πρὸς ἐξιλέωσιν. (147)*

6. Αναδρομική αφήγηση

- *«Ἡ μήτηρ βεβαίως οὐδ' ἐσημείωσε κἂν τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην. ...ἐνόμιζα τὸν ἑαυτὸν μου ὑποχρεωμένον πρὸς ἐκπλήρωσίν της» (143).* Εντείνει το δραματικό στοιχείο, καθώς ο αφηγητής θα αρνηθεί να εκπληρώσει την υπόσχεσή του κατά τη δεύτερη υιοθεσία.

7. Πρόδρομη αφήγηση

- *Καὶ δὲν ἐφантаζόμην, ὁποῖαι φοβεραὶ περιπέτεια μὲ περιέμενον καὶ πόσας πικρίας ἔμελλον ἀκόμη νὰ ποτίσω τὴν μητέρα μου διὰ τῆς ξενιτείας ἐκείνης, δι' ἧς ἤλπιζον νὰ τὴν ἀνακουφίσω. (σ.144).* Προϊδεάζει για τις δυσκολίες που επρόκειτο να περάσει ο αφηγητής στην ξενιτιά και τη δυστυχία που θα βίωνε η μητέρα.

Ε' ενότητα: «Ἡ μήτηρ μου εκρέμασε τὴν κεφαλὴν ... καὶ ἐγὼ ἐσιώπησα» (147-153)

- Πρωτοπρόσωπη αφήγηση, ομοδιηγητικός αφηγητής, εσωτερική εστίαση.

4. 1. Η εγκιβωτισμένη αφήγηση της μητέρας (αναδρομική αφήγηση, επιβράδυνση, 147-151)

Αποτελεί το συγκλονιστικότερο και δραματικότερο τμήμα του κειμένου, αποκαλύπτεται το μυστικό, λύνεται η απορία του τίτλου, ερμηνεύεται η ως τότε ανεξήγητη προσκόλληση της μητέρας στα κορίτσια, αιτιολογούνται οι υιοθεσίες. Λειτουργία θαυμαστικών (σελ. 149): δυσάρεστη έκπληξη από το θάνατο του βρέφους, αδυναμία να πιστέψουν το γεγονός, απελπισία, πανικός και απόγνωση. Δίνεται έμφαση στο απρόσμενο και το αβούλητο (απενοχοποίηση μάνας).

Αίτιο του ακούσιου φόνου η κούραση: «-Κουράσθης, βλέπω, γυναίκα!

-Ναι, Μιχαλιό. Κουράσθηκα», «Αύριο ξεκουράζομαι πάλι», «Μὰ ἤμουν πολὺ κουρασμένη καὶ δὲν μποροῦσα νὰ κρατηθῶ» (148-9)

Χαρακτήρας του πατέρα: αγαπάει τη γυναίκα του, της φέρεται με τρυφερότητα, δεν την προσβάλλει, θέλει να την προστατέψει από την κατακραυγή του κόσμου, μόνο σε μια στιγμή του ξέφυγε προσβλητικός λόγος εξαιτίας της έντονης συναισθηματικής φόρτισης. Ως άνθρωπος είναι κοινωνικός, γλεντιζές, ευαίσθητος.

2. Η μητέρα δίνει τη δική της άποψη για τα συναισθήματα του Γιωργή προς την Αννιώ «Καὶ εἶχαμε πὰ τὴν Αννιώ ὄσον τὰ μάτια μας. Καὶ ἐζούλευες ἐσὺ, καὶ ἔγεινες τοῦ θανατῶ ἀπὸ τὴ ζούλια σου» (150)

Ο αφηγητής ως παιδί λόγω της μεροληπτικής στάσης της μητέρας του βιώνει βαθιά εσωτερική σύγκρουση: αγάπη για την άρρωστη αδερφή και ζηλία προς αυτήν, καθώς έβλεπε την αδυναμία της μητέρας προς το κορίτσι. Από την άλλη με την προσευχή της μητέρας βιώνει την απόρριψη και ασυνείδητα ρίχνει μέρος της ευθύνης στην αδερφή του. Τα συναισθήματα αυτά είναι προσβλητικά για τον ίδιο και δεν θέλει να δεχτεί ούτε ότι η μητέρα τον παραμελεί ούτε ότι ζηλεύει την αγαπημένη του αδερφή. Έτσι αποκρύπτει τα αρνητικά συναισθήματα και ωραιοποιεί τις σχέσεις στην οικογένεια. Στην ενότητα αυτή ο λόγος της μητέρας φωτίζει την πραγματικότητα και αποκαθιστά την αλήθεια.

3. Εκφραστικά μέσα που αισθητοποιούν την ενοχή της μητέρας για το αμάρτημά της.

- *Ἡ μήτηρ μου ἐκρέμασε τὴν κεφαλὴν, ὡς κατάδικος, ὅστις ἴσταται ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ του μὲ τὴν συναίσθησιν τρομεροῦ τινὸς ἐγκλήματος.(147)*
- *ἂν τὸ μάθαιεν ὁ κόσμος, ἔπρεπε νὰ σχίσω τὴ γῆ νὰ ἔμβω μέσα ἀπὸ τὸ κακό μου.(149)*
- *Τρία χρόνια ἐπέρασαν, χωρὶς νὰ φάγω ψωμί νὰ πάγη στὴν καρδιά μου. (150)*
- *Σὰν ἐγεννήθηκες ἐσὺ ἐκατάκατσε νὰ καρδιά μου, μα δὲν ἡμέρευε... Σὰν ἐγεννήθηκε τὸ παιδί καὶ βγῆκεν ἀληθινὰ κορίτσι, τότε πὰ ἦρθεν ἡ καρδιά σὸν τόπο της. (150)*

4. Ο Γιωργής ερμηνεύει την ως τότε ακατανόητη συμπεριφορά της μητέρας του. Αναλύει την ψυχολογία του ενοχικού ατόμου (ψυχογραφία).

5. Προσπάθειες του Γιωργή να ανακουφίσει τη μητέρα του με επιχειρήματα

6. Η εξομολόγηση στον πατριάρχη.

7. Το τέλος του διηγήματος.

Λιτό, απότομο, κλείνει με τα δάκρυα της μητέρας και τη σιωπή του αφηγητή. Η μητέρα είναι ο πιο αυστηρός κριτής του εαυτού της, δεν μπορεί να συγκωρήσει το αμάρτημά της και να λυτρωθεί από την ενοχή. Από την άλλη ο αφηγητής κατανοεί ότι για τη μητέρα δε θα υπάρξει ποτέ εξιλέωση για το αμάρτημα. Παρά

τις προσπάθειες να βοηθήσει τη μητέρα του και να της προσφέρει την κάθαρση, τελικά αποδέχεται πως η μητέρα του θα συνεχίσει μέχρι το τέλος της ζωής της να υποφέρει και να μετανιώνει για το σφάλμα της.

Το τέλος απαντά στο αίνιγμα του τίτλου. Έτσι η δομή λειτουργεί κυκλικά.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Ο Γ. Βιζυηνός αντλεί το αφηγηματικό του υλικό από:

1. Προσωπικές μνήμες: επεισόδιο με κουρέα, προσευχή μάνας
2. Οικογενειακές μνήμες: ασθένεια και θάνατος αδελφής, θάνατος πατέρα
3. Λαϊκές παραδόσεις: τυπικό υιοθεσίας
4. Βιώματα της λαϊκής ζωής στην ιδιαίτερη πατρίδα του: γλέντι γάμου

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

α) ως προς την αφήγηση:

- Πρωτοπρόσωπη αφήγηση
- Εσωτερική εστίαση
- Δραματοποιημένος αφηγητής
- Το κτητικό «μου» στον τίτλο
- Αμεσότητα αφήγησης

β) ως προς το περιεχόμενο:

- Το ομώνυμο συγγραφέα-αφηγητή
- Ο αριθμός και τα ονόματα των μελών της οικογένειας
- Το στοιχείο της θρησκευτικότητας
- Οικογενειακές μνήμες και προσωπικά βιώματα (π.χ. γνωριμία με τον Πατριάρχη, ταξίδια στην πόλη, υιοθεσίες κοριτσιών κ.τ.λ.)

Η καταφυγή στο αυτοβιογραφικό υλικό μπορεί να οφείλεται:

- στην υπερβολική ευαισθησία του Βιζυηνού
- στην προσπάθειά του να διατηρήσει ζωντανά στοιχεία του παρελθόντος
- στην ευχαρίστησή του να μιλά για τη ζωή του
- στην επιθυμία να δώσει πραγματολογική διάσταση στην αφήγησή του.

Παρά τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα του κειμένου **σκοπός** του Βιζυηνού δεν είναι να γράψει την αυτοβιογραφία του, αλλά μέσω του βιωματικού υλικού να διεισδύσει στην ανθρώπινη ψυχή και να δώσει την εικόνα του ανθρώπινου δράματος. Γράφει χαρακτηριστικά ο Κ. Στεργιόπουλος «Σκοπός του δεν είναι να αυτοβιογραφηθεί και να αφηγηθεί τα ατομικά του παθήματα και τα παθήματα της οικογένειάς του, αλλά να συνθέσει έργα ικανά να δώσουν μια εικόνα του ανθρώπινου δράματος, όπου ο μύθος, η πλοκή και τα πρόσωπα να κινούνται και να συμπλέκονται με τη δύναμη του μοιραίου. Ιδιαίτερα πρέπει να εξαρθεί η δραματική πυκνότητα και οι επεμβάσεις της μοίρας, που φέρνουν τους χαρακτήρες αντιμέτωπους, καθώς από το ένα, το αρχικό μοιραίο γεγονός προκύπτουν στη συνέχεια άλλες δραματικές συνέπειες, με αντίκτυπο πάνω σε όλους».

ΑΦΗΓΗΣΗ - ΑΦΗΓΗΤΗΣ

Η αφήγηση είναι αναδρομική με τη μορφή ανάμνησης και εξομολόγησης.

Η αφήγηση γίνεται σε πρώτο πρόσωπο, καινοτομία για την πεζογραφία της εποχής. Την ιστορία αφηγείται ένα πρόσωπο του διηγήματος, δηλ. ο αφηγητής

είναι παρών μέσα στην αφήγηση: *ομοδιηγητικός-αυτοδιηγητικός* (κατά τον Genette), *δραματοποιημένος* (κατά τον Booth). Σε κάποιες σκηνές είναι πρωταγωνιστής. Η εστίαση είναι εσωτερική, δηλ. ο αφηγητής αποκαλύπτει μόνο όσα γνωρίζει ο ίδιος.

Η αφήγηση είναι μεταγενέστερη των γεγονότων και η εστίαση τείνει να γίνει συγχρονική, με αποτέλεσμα ο αναγνώστης να συμμερίζεται τους φόβους και τις απορίες της παιδικής συνείδησης. Παράλληλα, είναι εμφανής η διάσταση ανάμεσα στον ώριμο αφηγητή και στην παιδική συνείδηση που προσλαμβάνει τα γεγονότα στα σημεία όπου ο αφηγητής σχολιάζει γεγονότα και συμπεριφορές από τη θέση της ώριμης ηλικίας. Η χρήση αυτής της αφηγηματικής τεχνικής από το Βιζυηνό εξυπηρετεί διπλό στόχο: α) Ο αναγνώστης παρακολουθεί με αμεσότητα το δράμα του μικρού Γιωργή β) εξασφαλίζεται η άγνοια του αναγνώστη σχετικά με τη φύση του αμαρτήματος. και παρατείνεται η αγωνία του, καθώς ο ώριμος αφηγητής είναι αυτός που γνωρίζει και τελικά θα αποκαλύψει το αμάρτημα που καθόριζε τις ενέργειες της μητέρας.

Η διάσταση ανάμεσα στον ώριμο αφηγητή και την παιδική συνείδηση

- α) «Οί διαβασμένοι, κατὰ τοὺς λαοὺς... πλήρη ὑπερφυσικῶν δυνάμεων» (127)
- β) ειρωνικά σχόλια για τον ψευτογιατρό (127)
- γ) «Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ὅποιαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἐπὶ τῆς παιδικῆς μου φαντασίας ἡ πρώτη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διανυκτέρευσις» (131)
- δ) κατὰ την ἐπίκληση της ψυχῆς του νεκροῦ πατέρα «Δέν ἠσθανόμην ὁ ἀνόητος ὄτι τοιοῦτοτρόπως ἐκορύφωνα τὴν ἀπελπίσιν της!... δέν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω τὴν καρδίαν της» (136) και η φράση «τὸ ὅποιον ἔμελλε τῷ ὄντι νὰ τῇ ἰατρεύσει» (137)
- ε) ὅταν σώθηκε ἀπὸ τον πνιγμό «Δέν ἤξευρον ἀκόμη ὄτι δεκαεῖς παιδίον ὄχι τὴν μητέρα, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἑαυτὸν του δέν δύναται νὰ θρέψῃ» (144)
- στ) μετὰ την ἀποκάλυψη του μυστικοῦ της μητέρας «Τώρα μοῦ ἠνοίγησαν οἱ ὀφθαλμοί... μονομανίας ἀποτελέσματα» (152)

Οι δύο οπτικές γωνίες της αφήγησης/ δυαδική αφηγηματική δομή

Η ιστορία της οικογένειας παρουσιάζεται από την οπτική γωνία του αφηγητή και την οπτική γωνία της μητέρας. Στο μεγαλύτερο μέρος του διηγήματος παρακολουθούμε την ιστορία από την οπτική γωνία του Γιωργή, ενώ το τελευταίο τμήμα παρουσιάζεται από την οπτική γωνία της μητέρας. Οι δύο αφηγητές έχουν διαφορετική χρονική αφετηρία. Ο Γιωργής ξεκινά από την ασθένεια της αδελφής του και φτάνει στην εξομολόγηση της μητέρας και η μητέρα αρχίζει την ιστορία της λίγα χρόνια πριν από τη γέννηση του Γιωργή και καταλήγει στο ίδιο σημείο, παρακάμπτοντας όσα ήδη ειπώθηκαν. Έτσι ο Γιωργής και η μητέρα είναι τα μόνα πρόσωπα με αφηγηματικές λειτουργίες.

Η οπτική γωνία του αφηγητή μεταβάλλεται, καθώς κατανοεί τι είχε συμβεί και ποια ήταν τα κίνητρα της συμπεριφοράς της μητέρας του. Η μεταβολή της οπτικής γωνίας του αφηγητή υποβοηθείται από τη μεγάλη διάρκεια της αφήγησης. Παρακολουθεί τα γεγονότα αφηγούμενος ταυτόχρονα, από μικρό παιδί ως ώριμος άνδρας.

Η οπτική γωνία της μητέρας δε μεταβάλλεται καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης. Παραμένει καθηλωμένη στο τραγικό συμβάν του ακούσιου φόνου του βρέφους και η επιθυμία της να επανορθώσει εκτοπίζει κάθε επιθυμία να το κατανοήσει

Η ποιητική της πλάνης

Οι ήρωες του Βιζυηνού εμφανίζονται να έχουν διαφορετική έως και αντίθετη συνείδηση της πραγματικότητας. Η τεχνική αυτή έχει προσδιοριστεί και ως τεχνική της διπλής ή πλαστής πραγματικότητας: οι αδελφοί (ένας εκ των οποίων είναι και ο αφηγητής) διαμορφώνουν τη στάση τους απέναντι στα πρόσωπα και τα γεγονότα βασιζόμενοι σε λανθασμένα δεδομένα ή παρασυρόμενοι από την άγνοιά τους για κάποιο σημαντικό επεισόδιο. Η εικόνα λοιπόν που διαμορφώνουν για την πραγματικότητα, τόσο οι ίδιοι όσο και ο αναγνώστης (που βασίζεται στην οπτική γωνία του αφηγητή) είναι **πλαστή**. Στο τέλος του διηγήματος όμως αποκαλύπτεται ένα μυστικό, ένα στοιχείο, την ύπαρξη του οποίου οι ήρωες και ο αφηγητής δεν αντιλαμβάνονταν, και πλέον ανασυνθέτουν μια δεύτερη εικόνα της πραγματικότητας βασιζόμενοι στα νέα στοιχεία

Σύμφωνα με τον Δ. Τζιόβα *στα περισσότερα διηγήματα η αφήγηση είναι σαφώς μεταγενέστερη των γεγονότων και η εστίαση τείνει να είναι συγχρονική, με αποτέλεσμα να συμμεριζόμαστε τις ανησυχίες, τους φόβους και τις απορίες της παιδικής συνείδησης. Τούτο είναι εμφανές στο «Αμάρτημα της μητρός μου», όπου ο αφηγητής είναι ο ώριμος Γιώργης, ενώ αυτός που εστιάζει είναι το παιδί- Γιώργης και έτσι το αίνιγμα παρατείνεται μέχρι τέλους ενισχυμένο από τους υπαινιγμούς της μητέρας. Φράσεις όπως: «Ευθυμούμαι ακόμη οποιαν εντύπωσιν έκαμε επί της παιδικής μου φαντασίας η πρώτη εν τη εκκλησία διανυκτέρευσις», αποβλέπουν στο να υπογραμμίσουν τη διάσταση ανάμεσα στον ώριμο αφηγητή και στην παιδική συνείδηση που προσλαμβάνει τα γεγονότα. Έτσι ο αναγνώστης υποχρεώνεται να ακολουθήσει την παιδική συνείδηση στην αναζήτηση της λύσης του μυστηριώδους αμαρτήματος. Όταν επομένως ο αφηγητής λέει «τώρα μού ηνοιόγησαν οι οφθαλμοί, και εκατάλαβα πολλάς πράξεις της μητρός μου», τούτο ισχύει και για τον αναγνώστη. Ο Βιζυηνός δε θα μπορούσε να διατηρήσει την ένταση και το ενδιαφέρον για το μυστήριο της ιστορίας του δίχως να υιοθετήσει την παιδική προοπτική και έτσι βλέπουμε ότι οι επιταγές της πλοκής επιβάλλουν και κάποια συγκεκριμένη μορφή εστίασης. [...]*

ΟΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Το διήγημα, ήδη στην πρώτη του σελίδα, προσδιορίζει τα αντιθετικά ζεύγη που θα καθορίσουν το νόημα: το πρώτο ζεύγος, ο ενικός και ο πληθυντικός αριθμός• το δεύτερο, το κορίτσι και τα αγόρια• το τρίτο, ο νεκρός (πατέρας, που τα ρούχα του ντύνουν τα αγόρια) και οι ζωντανοί (μητέρα και παιδιά)• το τέταρτο, το συναίσθημα ή η πρόθεση (η αδέκαστος ενδόμυχος στοργή της μητρός) και οι πράξεις, που φυσικά γεννούν ζηλοτυπίες• το πέμπτο, η γνώση και οι απορίες. Τα πέντε αυτά ζεύγη θα οροθετήσουν την αναζήτηση του νοήματος, τον προσδιορισμό δηλαδή του αμαρτήματος, που προεξαγγέλλεται ήδη με τον τίτλο του διηγήματος. (Μ. Χρυσανθόπουλος)

ΡΥΘΜΟΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ

α. Η χρονική σειρά των γεγονότων

1. Αναδρομικές αφηγήσεις και ρόλος τους

Αποφορτίζουν δραματικά την ατμόσφαιρα (π.χ. το μοιρολόι του τσιγγάνου).

Αναδεικνύουν τις αιτιώδεις σχέσεις των γεγονότων, φωτίζοντας τα κίνητρα της συμπεριφοράς. (π.χ. εξηγείται η υπόσχεση του Γιώργη και επιβεβαιώνεται για μια ακόμη φορά ο ενοχοποιημένος του ψυχισμός.)

Ανατρέπουν τις χρονικές σχέσεις των γεγονότων προς όφελος των αιτιωδών σχέσεων.

Υποστηρίζουν τον αινιγματικό χαρακτήρα του έργου.
Καθιστούν ενδιαφέρουσα και δυναμική την πλοκή.

2. Πρόδρομη αφήγηση (σ.144)

Τονίζει τη δυστυχία και την αγωνία που θα νιώσει η μάνα λόγω της ξενιτιάς του παιδιού της.

β. Η χρονική διάρκεια των γεγονότων

1. Συμπύκνωση (σύνοψη) χρόνου: ζωή πρώτου υιοθετημένου κοριτσιού
2. Έλλειψη: κατά την απουσία του Γιώργη στα ξένα
3. Επιβράδυνση: π.χ. στις αναδρομικές αφηγήσεις

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ

1. Αφήγηση

2. Περιγραφή.

Οι περιγραφές αποτελούν οργανικά μέρη του κειμένου και της αφήγησης. Ο ρόλος τους είναι πολλαπλός: να συμπληρώνουν κενά, να δημιουργούν αντιθέσεις, να εντείνουν τις δραματικές καταστάσεις, να στήνουν μυστικές γέφυρες ανάμεσα στους ανθρώπους και τα πράγματα. Δεν αποτελούν ειδυλλιακή αναπαράσταση του περιβάλλοντος, αλλά βρίσκονται σε αντίθεση ή ανταπόκριση με ανθρώπινες ψυχικές καταστάσεις.

3. Διάλογος

4. Σχόλια

5. Ελεύθερος πλάγιος λόγος: η φωνή του αφηγητή αναμειγνύεται με τη φωνή της μητέρας και τα λόγια και οι σκέψεις της αποδίδονται χωρίς εισαγωγικά: *«Εγὼ ἔμελλον ἢ μᾶλλον ἤθελον νὰ ξενιτευθῶ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἔπρεπε νὰ μάθωμεν ὅλοι τὰ γράμματα μας, ἔπρεπε νὰ ξεσχολήσωμεν. Διότι, ἔλεγε ἡ μήτηρ μας, ἄνθρωπος ἀγράμματος, ξῶλον ἀπελέκητου.»*

ΓΛΩΣΣΑ

Ο Βιζυηνός στα αφηγηματικά μέρη του διηγήματος ακολουθεί την παράδοση της εποχής του και χρησιμοποιεί την καθαρεύουσα («δύσους») με τη διαφορά όμως ότι η γλωσσική έκφραση του συγγραφέα είναι αρκετά απλούστερη από αυτή των προγενέστερων πεζογράφων. Ο Βιζυηνός δεν κάνει την παράτολμη κίνηση να γράψει όλο του το διήγημα στη δημοτική, αλλά φροντίζει ώστε η καθαρεύουσά του να είναι όσο πιο εύληπτη και κατανοητή γίνεται. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι ακόμη και στα πλαίσια της αφήγησης ο Βιζυηνός εντάσσει λέξεις της δημοτικής: «Οἱ “διαβασμένοι”, κατὰ τοὺς λαοὺς, εἶνε παντογνώσται», «Συνήθως ἐφύλαττεν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν της τοὺς καρπούς, οὓς αἱ γειτόνισσαι τῆ ἔφερον ὡς “ἀρρωστικόν”».

Στα διαλογικά μέρη κυριαρχεί η δημοτική γλώσσα: «- Εἶμαι γέρος, μωρή, ἔλεγε πρὸς τὴν ἀνυπόμονον μητέρα, εἶμαι γέρος, καὶ ἂν δὲν τὸ τσοῦξω κομμάτι, δὲν βλέπουν καλὰ τὰ μάτια μου». Ὅσοσο παρατηρεῖται το φαινόμενο τα λόγια των απλών ανθρώπων να ευπρεπίζονται «επί το καθαρότερον»: «γαμβρός»

Ο συγγραφέας αποδίδει με εξαιρετική ακρίβεια τη γλωσσική διατύπωση και τις εκφράσεις που χρησιμοποιούσε ο λαός με χρήση τοπικών ιδιωματισμών που

ενισχύουν τη σχέση του συγγραφέα με τη Θρακιώτικη γη: «*Μὴ φοβείσαι, παιδάκι μου, μὲ εἶπε μυστηριωδῶς, εἶναι τὰ φορέματα τοῦ πατρός σου*», «*ἀπόκομα*».

Στο κείμενο εντοπίζονται αρκετοί ιδιωτισμοί (λαϊκές εκφράσεις με μεταφορική σημασία): «*Τόσο κακὴ καὶ ἀνεπιδέξια ποῦ εἶναι –“ὴν ἴηρα σὸ λαιμό μου”, ἐτελείωσε*», «*την ἤθελε πια νὰ μὴ σάξῃ καὶ τὴν βρέξῃ*»

Ο συνδυασμός πάντως της ήπιας καθαρεύουσας του Βιζυηνού με τη δημοτική, συμβάλλει στη δημιουργία ενός οικείου ύφους που κερδίζει τον αναγνώστη και καθιστά το έργο προσιτό.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

α) Δραματικός τρόπος παρουσίασης των προσώπων: οι χαρακτήρες παρουσιάζονται με τη δραματική μέθοδο, δηλ. μέσα από τη συμπεριφορά τους, μέσα από όσα λένε και από όσα κάνουν τα ίδια τα πρόσωπα. Σε ελάχιστα μόνο σημεία παρεμβαίνει ο αφηγητής και δίνει κάποιους σποραδικούς χαρακτηρισμούς ή σχόλια.

β) Αληθοφάνεια χαρακτήρων: Οι αντιδράσεις των προσώπων του διηγήματος είναι όλες ανθρώπινες και δικαιολογημένες, λογικές και συνηθισμένες.

ΕΠΙΡΡΟΕΣ

1. *Ηθογραφία-Λαογραφία*: επίδραση της γενέθλιας θρακικής υπαίθρου-θρακικό ιδίωμα στους διάλογους, πιστή περιγραφή ηθών, εθίμων, αντιλήψεων.
2. *Λόγιο-φαναριώτικο στοιχείο*: Λόγια γλώσσα, έντονη θρησκευτικότητα
3. *Ευρωπαϊκή παιδεία*: Αληθοφάνεια χαρακτήρων-φιλοσοφικές προεκτάσεις
4. *Επιστήμη της Ψυχολογίας*: Ψυχογράφηση χαρακτήρων, δραματικές εσωτερικές συγκρούσεις, το παιχνίδι της «ενοχής» και της «λύτρωσης».

ΨΥΧΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

• Το διήγημα αποτελεί ψυχολογική ανάλυση οικογενειακών σχέσεων: σχέση αφηγητή-μητέρας, σχέση μητέρας με τα αρσενικά παιδιά της, σχέση μητέρας με τα θηλυκά παιδιά της.

- Έντονο το αυτοβιογραφικό και το βιωματικό στοιχείο.
- Η επιμονή του συγγραφέα στον εσωτερικό κόσμο των κειμενικών προσώπων, η διεισδυση στο ψυχικό βάθος, οι αληθινές σχέσεις των προσώπων.
- Η σωστή περιγραφή και απόδοση του ψυχικού δράματος της μητέρας.
- Κυριαρχία του μέτρου στην απόδοση του δράματος, χωρίς ακρότητες και υπερβολές.
- Η αποκάλυψη και η κάθαρση του τέλους.

ΘΕΑΤΡΙΚΟΤΗΤΑ

- α) Χρήση της σκηνικής μεθόδου για την παρουσίαση της δράσης
- β) Χρήση του διάλογου
- γ) Εναλλαγή προσώπων, σκηνών και επεισοδίων
- δ) Εναλλαγή χώρων σαν τα σκηνικά του θεάτρου
- ε) Ύπαρξη δομικών ενοτήτων με σχετική αυτοτέλεια, όπως οι πράξεις σε θεατρικό έργο.
- στ) Συμμετοχή πολλών προσώπων (πρωταγωνιστές, δευτεραγωνιστές, βουβά πρόσωπα).

ΑΡΕΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ

1. Αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο
2. Μυθιστορηματική πλαστικότητα χαρακτήρων
3. Δραματικές συγκρούσεις
4. Δομή και άρτια τεχνική
5. Ενδιαφέρουσα διαπλοκή χρόνου της ιστορίας και χρόνου της αφήγησης
6. Έξοχη πλοκή: «ποιητική της πλάνης», «πρόωρες ενδείξεις», νύξεις για το αίνιγμα του τίτλου
7. Διείσδυση στα μύκια της ψυχής των ηρώων
8. Θαυμαστές για το μέτρο τους κορυφώσεις
9. Λεπτή συγκίνηση και ανθρωπιά =>ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας διήγησης

Χαρακτηρισμός διηγήματος:

1. ρεαλιστικό : πιστή απόδοση της πραγματικότητας, αληθοφάνεια χαρακτήρων και καταστάσεων, πειστικότητα
2. ηθογραφικό : οι ήρωες είναι απλοί άνθρωποι της υπαίθρου, παρουσιάζεται η ζωή τους μέσα από τις τοπικές παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα (λαογραφικός θησαυρός από τη Βιζύη της Θράκης του 19ου αιώνα), επίσης οι συνήθειες, ο χαρακτήρας και η νοοτροπία τους.
3. ψυχογραφικό: ψυχολογική ανάλυση οικογενειακών σχέσεων, επιμονή του συγγραφέα στον εσωτερικό κόσμο των προσώπων, απόδοση του ψυχικού δράματος της μητέρας χωρίς ακρότητες και υπερβολές, η κάθαρση του τέλους
4. μοιάζει με μικρό μυθιστόρημα: ξεπερνά το μονοκεντρισμό του ενός επεισοδίου, ο χρόνος έχει διάρκεια από την παιδική ως την ώριμη ηλικία του αφηγητή, πολλά επεισόδια, πολλά πρόσωπα
5. θυμίζει οικογενειακό απομνημόνευμα
6. έχει στοιχεία αστυνομικού μυθιστορήματος: αινιγματική αφήγηση, έκπληξη, αγωνία, ενδείξεις, λύση του αινίγματος στο τέλος
7. δίνει την εντύπωση αυτοβιογραφικού κειμένου

Για την ηθογραφία του Βιζυηνού

Η ηθογραφία «*μας δίνει συνήθως μια φωτογραφική, μια επίπεδη όψη του κόσμου, από του οποίου λείπει η τρίτη διάσταση, το βάθος της ανθρώπινης ψυχής. Αυτή τη διάσταση στην πεζογραφία της εποχής του και γενικά στη νεοελληνική πεζογραφία την έφερε πρώτος με το έργο του ο Γ. Βιζυηνός*» (Κ. Μητσάκης)

Ο Βιζυηνός διαφέρει από τους ηθογράφους της εποχής του, καθώς δίνει βάθος στην επίπεδη ηθογραφία, προσθέτοντας την τρίτη διάσταση, αυτή της ψυχογραφίας των χαρακτήρων του,

«*Ο Βιζυηνός είναι δημιουργός αληθινών ανθρώπων. Οι χαρακτήρες του είναι αληθινοί, γιατί δεν είναι απλά γραφικά ενεργούμενα μέσα σε ένα ειδυλλιακό υτεκόρ· είναι ανθρώπινες υπάρξεις που ωριμάζουν, δικαιώνονται και αγιάζουν μέσα στο σωματικό και ψυχικό πόνο*» (Κ. Μητσάκης).

«*Ο Βιζυηνός μπορεί να κλείνει μέσα στο έργο του ένα πλήθος από λαογραφικά στοιχεία, αλλά βρίσκεται πολύ μακριά από τους απλοϊκούς «ηθογράφους» της γενιάς του, που καταγράφουν τις εμπειρίες και τις μνήμες τους, χωρίς πάντα να ξέρουν γιατί. Συγγραφέας – διανοούμενος αυτός δεν ανήκει στη χορεία των δημοσιογράφων που συντάσσουν επίκαιρα ηθογραφικά αφηγήματα (...)...» δεν είναι ο αφελής παραμυθός που ανασκαλεύει τα μεταλλεύματα της μνήμης του, ανυποψίαστος για την αξία τους· είναι ο λόγιος που παρακολούθησε από κοντά στο εξωτερικό την πορεία του θετικισμού ή του νατουραλισμού, την εξέλιξη της*

πειραματικής ψυχολογίας, της φιλοσοφίας και της αισθητικής, τις θεωρητικές συζητήσεις για το φολκλόρ (...)» (Π. Μουλλάς)

Ηθογραφία – Λαογραφία

Η ηθογραφία αποτελεί το πλαίσιο όπου ο συγγραφέας τοποθετεί την ιστορία του. Έτσι παρουσιάζονται οι χαρακτήρες των ανθρώπων, οι ιστορίες τους, οι σχέσεις τους.

Τα λαογραφικά στοιχεία αποτελούν πληροφορίες που αφορούν στα ήθη, τα έθιμα, τις αντιλήψεις των απλών ανθρώπων. Έτσι, στα ηθογραφικά διηγήματα εντάσσονται λαογραφικά στοιχεία.

Λαογραφικά στοιχεία

Σελ.126 "Άφ'ότου... κατά μέρος": στοιχεία για τη θέση της γυναίκας.

Σελ.127-8 "Πᾶσα νόσος... μεταμορφωμένος": λαϊκές αντιλήψεις για το "εξωτικό".

Σελ.129 "Πότε ἐπήγαινε ... το ἀνάστημα" : αντιλήψεις για την αντιμετώπιση και τη θεραπεία ασθενειών.

Σελ.129 "Ἐπρεπε λοιπόν ... κατησοχυμένον": λαϊκές αντιλήψεις περί δαιμονίων, σατανικού πάθους, μαγικού αριθμού 40 κλπ.

Σελ.132 " Κατά τήν λειτουργίαν ... τοῦ Ἐχθροῦ κ.τ.λ": θρησκευτικά στην εκκλησία, ο αριθμός σαράντα.

Σελ.134 " Ἦτο τό ... αὐτοσχεδίως": στοιχεία σχετικά με τα μοιρολόγια.

Σελ.135 στοιχεία για τρόπο ένδυσης (καλύπτρα, σαλβάρι), λαϊκή αρχιτεκτονική (αυλόπορτα, ανώγι), σκεύη (γανωμένα χάλκινα σκεύη), φιλοξενία.

Σελ.136-7 "Μετά τινος στιγμᾶς ... νά πῶ" : αντιλήψεις για τη ζωή, το θάνατο, την ψυχή.

Σελ.139 " Ἦδη αὐτή ... παρ' ὑμῖν" : θρησκευτικά και λαϊκά δρώμενα σχετικά με τις υιοθεσίες

Σελ.141 "ἐγὼ μὲν ἐπλανώμην ..ἐν τῇ ξένη.": μετανάστευση

Σελ. 141, 142, 144: προίκα.

Σελ.145 "...θα ἤμην πρόθυμος... εἰς τοὺς γάμους της.": λαϊκές γιορτές, προίκα, γάμος, θέση γυναίκας.

Σελ.147- 148 " Ὁ μακαρίτης ... μαζί": ο αριθμός σαράντα, λαϊκά δρώμενα του γάμου, θέση γυναίκας.

Σελ.150 " Ὅταν ἐπῆγεν ... σχωροχάρτι": αντιλήψεις για τη συγχώρεση, συμβολικοί αριθμοί.